

Костянтин БАЛАБАНОВ,

*ректор Маріупольського державного університету,
Почесний консул Республіки Кіпр в Маріуполі,
член-кореспондент НАПН України,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики МДУ;*

Микола ТРОФИМЕНКО,

*проректор з науково-педагогічної роботи
(міжнародні зв'язки)
Маріупольського державного університету,
кандидат політичних наук, доцент*

УДК 327.82(045)

**«ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ»
ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ**

Із розвитком процесів глобалізації, технологізації дипломатія перестала бути заняттям обмеженого кола людей, вона трансформувалася та здобула багато різних напрямів — культурна, спортивна, енергетична, торговельна, економічна, публічна, громадська дипломатія тощо. В інформаційну, цифрову еру кожна людина стає дипломатом. У сучасних умовах дипломатія активно використовує високі технології, з розвитком електронних засобів у неї виникають все нові можливості — наприклад, в Ірані через багато років після закриття відновило роботу віртуальне представництво США. Сьогодні небувалого донині розвитку досягли ЗМІ, які іноді активніше інформують громадськість про ту чи іншу подію, аніж офіційні дипломатичні джерела. Із розвитком ТНК бізнес активніше залучає спеціа-

лістів з дипломатичних установ задля посилення своїх позицій серед конкурентів, впливу на політику окремих держав тощо.

Завзяті ліберали ініціювали дискусію щодо необхідності залучення дипломатів у час, коли бізнесмен з бізнесменом і так домовляться, уникаючи неминучої бюрократичної тяганини у зовнішньополітичних відомствах¹. Світ бізнесу невпинно переманює найбільш талановитих випускників, обіцяючи високу заробітну плату, яку не можна порівняти із державною. Втративши монопольне положення на здійснення зовнішньополітичних функцій, сучасні відомства змушені проявляти небувалу гнучкість у пошуку нових, менш затратних форм та методів роботи.

Дипломатія радикально трансформується у нас на очах. У відповідь на нові виклики змінюються її структури, методи, організаційні форми тощо. Класична модель дипломатії, що передбачає взаємодію винятково держав, стає лише одним з аспектів сучасної дипломатичної діяльності.

Сьогодні всі майбутні спеціалісти потребують знань з основ ведення переговорів, протоколу, особливостей співпраці із представниками різних національностей, навичок збору та аналізу інформації тощо.

Найголовнішим викликом для дипломатії сучасності стали високі технології. Дипломати люблять розповідати, як кілька століть тому від американського посла в Іспанії майже два роки до Вашингтона не надходило жодних відомостей. Почекаємо ще рік, запропонував Томас Джефферсон, але, якщо посол так і не нагадає про себе, напишемо йому листа. Кілька десятиліть потому поява телеграфу спричинила справжню революцію. Вперше отримавши телеграму, англійський прем'єр лорд Генрі Пальмерстон сказав: «Все, це кінець дипломатії!»².

У 1969 році американськими військовими було створено мережу ARPANET, покликану забезпечити можливість стратегічного командування і передачі інформації у разі радянського ядерного удару. Сьогодні, майже через сорок п'ять років, прямий нащадок цієї мережі — інтернет — перетворився на один із стовпів технологічного розвитку та могутнє знаряддя глобалізації, що перетворює, змінює світ і соціум³.

Вже зараз інтернет трансформується в магістральний канал людської комунікації, провідну вісь взаємодії, на яку нанизуються різні формати і змісти — дозвільне спілкування, торгів-

ля, ігрова активність, конфлікти тощо. І жодні кризові явища, крім системних криз розвитку на кшталт ядерної війни або глибокої глобальної депопуляції, ймовірно, не розгорнуть цю тенденцію в осяжному майбутньому⁴.

Абсолютна доступність інтернету, поряд з його впливом на суспільно-політичні процеси, соціальні зв'язки, комунікацію й економіку, також спричинить за собою остаточну інкорпорацію доступу до інтернету в міжнародну систему прав людини. Початок тенденції вже спостерігається: з 2003 до 2009 року у Фінляндії були прийняті закон і підзаконні акти Міністерства транспорту і комунікацій, які де-факто прирівняли інтернет до загальнодоступних послуг зв'язку, таких як пошта і телефонний зв'язок. Крім того, за кожною сім'єю було закріплено право на гарантований доступ до мережі (з 2015 року на швидкості не менше 100 Мбіт/с). Доступ громадян до інтернету також зафіксовано як їхнє невід'ємне право в законодавствах Коста-Ріки, Естонії, Франції, Греції, Іспанії та Швейцарії. З червня 2011 року ООН прийняла резолюцію, ґрунтуючись на авторитетній доповіді Спецпредставника ООН Франка Ла Рю, в якій стверджується, що «держави зобов'язані сприяти здійсненню права на вільне висловлення думок і використанню необхідних для його забезпечення засобів», включно з інтернетом, і що «доступ до інтернету буде поступово ставати одним з головних аспектів права на освіту». У звіті ОБСЄ за 2011 рік також стверджується, що «кожна людина має право брати участь у житті інформаційного суспільства, тому держави зобов'язані гарантувати доступ громадян до інтернету».

Сприятиме вищезазначеним процесам більш широке розповсюдження інтернету по всьому світу. Згідно з прогнозами, до 2017 року доступ до мережі матиме половина населення Землі (3,5 млрд осіб). До 2020 року, як вважають автори згаданого звіту ОБСЄ, ця цифра зросте до 5 млрд. Ще через десятиліття рівень проникнення інтернету в розвинених країнах наблизиться до 100%. Це означає, що використання глобальної мережі стане нормою для всіх соціальних і вікових груп, включно з дітьми, пенсіонерами та малозабезпеченими⁵.

Отже, вплив інтернету на дипломатію зростатиме й надалі.

Дуже серйозним суперником для дипломатії стають і засоби масової інформації. Свого часу прем'єр-міністр Канади П'єр

Трюдо запропонував замінити все «дороге» міністерство закордонних справ на передплату на «Нью-Йорк Таймс». Прем'єру здалося, що кореспонденти газети краще поінформовані про події, аніж автори дипломатичних депеш⁶. ЗМІ в електронному варіанті стали ще серйознішим суперником посольств, адже вони напряму інформують з гарячих точок у режимі реального часу. Нові соціальні мережі здатні не лише повідомляти про події, а й впливати на них. В результаті високопоставлені дипломати, політики змушені реєструватися в соціальних мережах і там відстоювати свої позиції.

В роки «холодної війни» лише держави могли дозволити собі масову міжнародну комунікацію: видання газет, розвиток мережі радіомовлення, фінансування неурядових організацій. Розвиток та здешевлення комунікаційних технологій, а також збільшення кількості та спільного впливу недержавних акторів світової політики повністю змінили цю сферу. Талановитий блогер сьогодні може успішно конкурувати зі всесвітньо відомою газетою, а супутниковий телеканал із провідними новинними корпораціями⁷.

Всі наведені факти та події сприяли відродженню, трансформації поняття «публічна дипломатія».

Окремо слід звернути увагу на правильне використання варіантів перекладу англomовного терміну «public diplomacy». Українською мовою «public» можна перекласти як громадський, суспільний, державний, громадянський, публічний тощо. Найчастіше щодо дипломатії використовують два визначення — публічна та громадська, або суспільна.

Однак найбільш правильним є розуміння «public diplomacy» як «публічної дипломатії». Існує безліч визначень цього поняття, всі вони зводяться до системи діалогу, взаємодії із зарубіжними суспільствами в політичних цілях. Разом із цим значенням існує також інше — дипломатія на рівні громадських організацій, в цьому випадку доречно використовувати термін «громадська або суспільна дипломатія».

Влучно охарактеризувала різницю між традиційною та публічною дипломатією в інтерв'ю «Радіо Свобода» радник з питань публічної дипломатії заступника Державного секретаря США у справах Європи і Євразії пані Коллін Граффі: «Назва моєї посади дуже довга, але те, що я роблю, набагато прості-

ше. Я знаходжу шляхи для нашого уряду, щоб спілкуватися з людьми в інших країнах. Про дипломатів традиційно думають як про тих, хто спілкується з іншими дипломатами часто за зачиненими дверима, позаочі громадськості. Вони ухвалюють рішення, які торкаються народів, але роблять це на рівні еліт. Публічна дипломатія — це те, як ми, уряд, намагаємося донести свою думку до людей в інших країнах. Ми називаємо це мистецтвом комунікації цінностей країни, її культури і політики. Це також пояснення, хто ми є і чому ухвалюємо певні рішення»⁸.

Завоювання довіри нелегко дається професійним дипломатам, обмеженим інструкціями свого відомства. У вигіднішому становищі перебувають неурядові представники публічної дипломатії. Вони спроможні охопити весь спектр політичного життя своєї країни, транслюючи не тільки офіційні, а й опозиційні настрої⁹.

Публічна політика — це новий жанр здійснення політики у період глобальної інформатизації. Публічна дипломатія, тісно пов'язана з цим напрямом політики, представляє собою цілий «космос», де діють політики, діячі культури, науки, освіти, ЗМІ, неурядових організацій, користувачі соціальних мереж. Та, що особливо важливо, сьогодні публічність є невід'ємною ознакою і професійної дипломатії¹⁰.

У більш широкій історичній ретроспективі можна навіть наважитися сказати, що практика взаємодії міністерств закордонних справ та посольств із громадянським суспільством та окремими особами за кордоном демонструє той факт, що дипломатичне представництво країн вийшло на новий рівень¹¹.

Багато практиків у різних дипломатичних службах країн світу не можуть і досі збагнути важливість зв'язків з іноземною громадськістю, але виразною ознакою стає той факт, що у певній кількості країн цей напрям все частіше привертає увагу вищого керівництва міністерств закордонних справ й політичних лідерів.

Публічна дипломатія може бути традиційною (інформаційна пропаганда через радіо, телебачення, кіно; навчання окремих соціально-професійних груп населення з метою формування лояльної еліти, поширення політичної культури за допомогою виставкової діяльності, кіно тощо) та цифровою (розміщення радіо- та телепередач у мережі інтернет, розповсюдження літератури у цифровому форматі, моніторинг дискусій у блог-просторі зарубіжних країн; створення сторінок державних установ, по-

сольств, інших організацій, а також персоніфікованих сторінок членів уряду, послів у соціальних мережах; розсилка інформації через мобільні телефони тощо).

Цифрова дипломатія, названа експертами Силіконової долини «дипломатією Веб 2.0», з'явилася не так давно. Спрощене визначення цього явища — використання веб- та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для реалізації дипломатичних завдань — дає про нього цілком вичерпне уявлення.

Цифрова дипломатія має здебільшого прикладний характер і особливо корисна в роботі із зарубіжною аудиторією, в питаннях трансляції офіційної позиції та формування іміджу держави. Важливо розуміти, що дипломатію в її звичному розумінні вона навряд чи коли-небудь замінить. Закриті переговори залишаться закритими. Втім цифровій дипломатії до снаги пояснити, чому прийнято те чи інше рішення, яких результатів воно досягне, як вплине на зовнішньополітичний процес, тобто відкрити доступ широкій громадськості до результатів діяльності традиційної дипломатії.

Зараз відкритість — це вимушена необхідність для держави, яка працює в інформаційному просторі на рівні з іншими джерелами інформації. Якщо не наповнювати цей простір об'єктивною інформацією, його наповнять інші. Цифрова дипломатія якраз і покликана оперативно надавати адекватну інформацію, спростовувати некоректні відомості, підтверджувати відомості з офіційних джерел.

Однією з головних проблем та ризиків існування й розвитку цифрової та публічної дипломатії загалом є хакерство. Один з найяскравіших прикладів такої думки — випадок хакерської атаки на особистий сайт Юлія Едельштейна, міністра Ізраїлю, який курує питання публічної дипломатії та діаспори. Коментуючи цю подію, міністр заявив, що ніщо не стане йому на перешкоді у здійсненні публічної дипломатії від імені Держави Ізраїль. Він і надалі має намір захищати інтереси держави в усіх напрямках, зокрема в мережі інтернет¹².

Повертаючись до слів ізраїльського міністра, можна стверджувати, що нині інтернет-простір за рівнем напруженості можна порівняти з лінією фронту, важливим стратегічним рубежем, контроль над яким обіцяє серйозні переваги тому, хто буде ним володіти. Щоб отримати цю перевагу, недостатньо номінальної

присутності в інтернеті у вигляді кількох мікроблогів у Твіттері або кількох сторінок у Фейсбуці. Потрібні стратегія та інструментарій для її реалізації. Необов'язково заново винаходити велосипед. Міжнародний досвід свідчить, що вже накопичено значний арсенал методів і прийомів цифрової дипломатії, які можуть бути використані для вирішення зовнішньополітичних завдань.

Потреба залучення громадськості на свою сторону в умовах миттєвого розповсюдження інформації, як і дезінформації, стала особливо вагомою. Публічна дипломатія поповнилася спілкуванням у соціальних мережах. Народився новий термін — «твіпломасі»¹³. Твіттер, Фейсбук та інші соціальні мережі нині використовуються зовнішньополітичними відомствами. Міністерство закордонних справ України — не виняток¹⁴. Президенти, прем'єри, міністри, глави зовнішньополітичних відомств, послы виходять в соціальні мережі й стають «твіпломатами»¹⁵.

У сукупності з іншими інструментами і методами електронної дипломатії Твіттер-дипломатія може бути досить ефективним інструментом.

Форін-офіс створив спеціальну «Інтернет-гавань» (hub), що надає технічне сприяння своїм «твіпломатам» у режимі 24 години на добу 7 днів на тиждень та розробляє цифрові стратегії зовнішньої політики. Назва порталу — «Цифрова дипломатія» — говорить сама за себе і містить дуже просто викладені місію, цілі та завдання електронної дипломатії Британського зовнішньополітичного відомства. Цінне ядро ресурсу — посібник з використання інструментів цифрової дипломатії. У ньому стисло і доступно викладено інструкції з використання Твіттера, Фейсбука та інших соціальних мереж. Крім того, на сайті наведено корисні поради з роботи із веб-сайтом, розміщення та підбору інформаційних, відео- та аудіоматеріалів у мережі. На сайті дипломати можуть записатися на онлайн-тренінги, проконсультуватися з фахівцями, поставити запитання експертам. Розробниками ресурсу передбачено також окремий розділ «Case-studies» з конкретними прикладами успішно реалізованих проектів цифрової дипломатії¹⁶.

Варто також згадати онлайн-ресурс відділу Держдепартаменту США з питань електронної дипломатії та відділу з питань інновацій CO.Nx¹⁷. Платформа пропонує зарубіжній ауди-

торії у форматі веб-конференцій та вебінарів послухати виступи провідних американських учених, підприємців, дослідників і дипломатів.

Вичерпну інформацію щодо цифрової дипломатії можна отримати, скориставшись веб-додатком, створеним Агентством Франс Прес (AFP)¹⁸. На сайті сконцентровано велику кількість статистичних матеріалів та даних щодо країн, персоналій та найактуальніших тем у форматі інфографіки. Також на сайті здійснюється моніторинг у реальному часі впливу в мережі державних представників, які займаються публічною дипломатією. Дані враховують кількість фоловерів офіційних осіб та експертів.

Незважаючи на дуже динамічний розвиток та здобутий вплив, цифрова дипломатія, як частина публічної, не замінить дипломатію класичну, але при майстерному використанні цей інструмент може значно посилити роботу держави в сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики.

В умовах сучасного інформаційного плюралізму можна зробити так, щоб твою точку зору почули, але неможливо досягти її безальтернативного домінування. США зіткнулися з цією проблемою після трагедії 11 вересня 2001 року. Першою реакцією на теракт, окрім військової операції в Афганістані, стала активізація публічної дипломатії, спрямованої на створення в арабському світі позитивного іміджу США. Екс-заступник держсекретаря США Річард Холбрук у жовтні 2001 року поставив риторичне запитання: «Як людина з печери може перемогти в комунікації суспільство, що є лідером у цій сфері?»¹⁹. Однак створення телеканалів та радіостанцій, масове поширення повідомлень про добре ставлення до мусульман й інші заходи не змогли змінити ставлення до США. Очевидним стало те, що позитивна інформація про США в будь-якому обсязі не зможе компенсувати ефект від американських висловлювань та дій щодо мусульманського світу, інформація про які йде з інших каналів²⁰.

Тобто публічна дипломатія має не лише забезпечувати спілкування різними шляхами уряду однієї країни із суспільством іншої, а й враховувати увесь потік висловлювань офіційних осіб — президентів, міністрів, послів тощо, інформації, новин, які транслюються за кордон через державні канали, адже публічна дипломатія буде ефективною та дієвою за умови, якщо враховано весь спектр чинників.

Офіційні комунікації, направлені на закордонну аудиторію — це не новий феномен у міжнародних відносинах. Формування іміджу, пропаганда та діяльність, яку б ми сьогодні назвали публічною дипломатією, такі ж старі, як і сама дипломатія.

У протистоянні сучасним викликам держави дуже активно використовують публічну дипломатію, що є синтезом цінностей, пропаганди та технологій маркетингу. За допомогою публічної дипломатії уряди сподіваються впливати на громадську думку інших країн, формувати сприятливий імідж, завойовувати симпатії та змінювати настрій міжнародної спільноти²¹.

На переконання колишнього помічника міністра оборони США, відомого політолога, професора Гарвардського університету Джозефа С. Ная, скептики, котрі сприймають термін «публічна дипломатія» як черговий евфемізм, використовуваний із метою пропаганди, не розуміють її суті. Звичайна пропаганда не настільки ефективна, як публічна дипломатія. У свою чергу, публічна дипломатія також не є всього лише черговою рекламною кампанією. Публічна дипломатія передбачає, крім іншого, налагодження довготривалих взаємин, що створюють сприятливі умови для державної політики²².

Внесок безпосередньої урядової інформації у довготривалі культурні відносини залежить від трьох однаково важливих вимірів або етапів публічної дипломатії. Перший і найбільш обов'язковий вимір — це щоденне спілкування, до якого належить роз'яснення суті рішень у внутрішній і зовнішній політиці. Цей вимір також включає підготовку до боротьби з кризами. У разі виникнення вакууму інформації після тієї чи іншої події його покvapляються заповнити інші.

Другий вимір — це стратегічне спілкування, що розвиває серію простих тем, багато в чому схоже на політичну або рекламну кампанію. Тоді як перший вимір виявляється у годинах і днях, то другий займає тижні, місяці та навіть роки.

Третій вимір публічної дипломатії є розвитком міцних взаємин із головними особами упродовж довгих років і навіть десятиріч за допомогою стипендій, програм обміну, навчання, семінарів, конференцій і доступу до каналів засобів інформації. Ці програми розвивають те, що американський журналіст Едвард Марроу колись назвав вирішальним «останнім кроком», тобто

особисте спілкування з підвищеною довірою, яке формується у процесі дружніх взаємин²³.

У наш інформаційний час влада більше ніж будь-коли означатиме наявність «м'якого» виміру привабливості та «жорсткого» виміру примусу й заохочення. Ефективне поєднання цих вимірів називається «розумною владою». Наприклад, сьогоднішня боротьба з міжнародним тероризмом — це боротьба за думки та серця, а надмірне спирання лише на «жорстку владу» не є шляхом до успіху.

Публічна дипломатія є важливим засобом в арсеналі «розумної влади», однак «розумна» публічна дипломатія передбачає розуміння необхідності довіри, самокритики та діяльності громадянського суспільства для створення «м'якої влади». Вироджуючись у пропаганду, публічна дипломатія не тільки перестає переконувати, а й може знищити «м'яку владу». Натомість вона має залишатися двостороннім процесом, адже «м'яка влада» залежить насамперед від того, наскільки ми розуміємо інших людей²⁴.

Загальновизнаним є факт, що термін «публічна дипломатія» був вжитий у його теперішньому значенні у 1965 році Едмундом Гулліоном, деканом Школи права і дипломатії ім. Флетчера Університету Тафта і видатним відставним співробітником дипломатичної служби США, коли він створив Центр публічної дипломатії ім. Едварда Р. Марроу²⁵.

Концепція Гулліона визначає, що публічна дипломатія розглядає вплив суспільних відносин на формування та реалізацію зовнішньої політики. Вона включає в себе міжнародні відносини за рамками традиційної дипломатії, формування урядами громадської думки в інших країнах; взаємодію приватних груп та інтересів в одній країні з іншою; повідомлення щодо закордонних справ та їхній вплив на політику; спілкування та зв'язок між тими, чия робота — комунікації (дипломатів та іноземних кореспондентів); та процес міжкультурного спілкування.

Гулліон був першим, хто використав фразу «публічна дипломатія» в її сучасному значенні, але це поняття Гулліон не стільки вигадав у 1965 році, як вжив у новому значенні. За іронією долі, це нове використання старої назви було необхідним, оскільки навіть старіший термін — пропаганда, до якого волів сам Гулліон, зібрав у собі дуже багато негативних ознак, особливо в англійській мові²⁶.

Найперше використання поняття «публічна дипломатія» не належить американцям, вона була використана на головній шпальті британської газети «Таймз» у січні 1856 року як синонім цивілізованості в частині критики позерства президента США Франкліна Пірса. «Державні діячі Америки повинні згадати, — зауважувала редакція «Таймз», — що, якщо вони повинні справляти, як вони думають, певне враження на нас, вони також повинні бути прикладом для свого народу, і є лише кілька прикладів, коли вони можуть це зробити, зокрема провадженням публічної дипломатії»²⁷.

Перше використання терміну «публічна дипломатія», процитоване «Нью-Йорк Таймз», відбулося у січні 1871 року в репортажі щодо дебатів у Конгресі США. Член Палати представників Семюел С. Кокс (демократ з Нью-Йорка, а також колишній журналіст) виступив з глибоким обуренням проти таємної інтриги щодо анексії Республіки Домініка, зазначивши, що він вірить у «відкрити, публічну дипломатію». Це було використання, яке передбачило основне розуміння цього поняття тридцять п'ять років потому протягом Світової війни.

Під час Світової війни термін «публічна дипломатія» був широко вживаним для опису кластера нових дипломатичних методів. Ці методи варіювалися від послідовних німецьких заяв навколо політики підводної війни, через публічні проголошення умов збереження миру, до ідеалістичної точки зору Вудро Вільсона — викладеної у преамбулі його промови «Чотирнадцять пунктів» від 8 січня 1918 року — щодо цілої міжнародної системи, що спирається на «відкриті заповіді миру». У першому пункті зокрема зазначалося: «Відкриті мирні договори, відкрито обговорювані, не дозволять з'явитися різним трактуванням цих угод. Дипломатія завжди буде діяти відкрито та на очах громадськості». Принцип відкритості був вимогою часу — громадська думка, що все більше впливала на політичне життя, неприязно ставилася до секретності, якою традиційно були оповиті дипломатичні переговори та контакти.

Багато журналістів та письменників того часу віддавали перевагу терміну «відкрита дипломатія», але в «публічній дипломатії» були свої прихильники, які ще більше популяризували це поняття, наводивши у репортажах французький варіант його вживання — «diplomatie publique»²⁸.

«Нью-Йорк Таймз» використовувала цей термін 9 травня 1916 року у висвітленні так званого Сассекського зобов'язання²⁹ — заяви, опублікованої 4 травня урядом Німеччини, яка обмежувала підводну війну. Роблячи огляд реакції США на «зобов'язання», «Нью-Йорк Таймз» цитує редакційну статтю зі щоденної газети «Бостон Геральд», у якій, зокрема, зазначалося: «Одне з лих публічної дипломатії — це необхідність тривалого листування, в якому відповідальні глави кожної нації мають врятувати свої обличчя перед власним народом, при цьому повідомивши свої цілі іншій стороні».

Ця думка має своє відлуння й сьогодні, коли всі внутрішні висловлювання лідерів країн можна почути по всьому світу. Третє використання терміну «публічна дипломатія» в «Нью-Йорк Таймз» та перше використання в «Вашингтон Пост» відбулось 28 грудня 1917 року знову в цитуванні редакційних статей з інших країн, цього разу з «Берлінер Тагеблатт» щодо російсько-німецьких мирних переговорів у Брест-Литовську. У статті зловісно наголошувалось, що «ніщо не може так підірвати значення зброї, як нова публічна дипломатія»³⁰.

11 лютого 1918 року президент США Вільсон сам використав цей термін у своїй промові в Конгресі «Чотири принципи», в якій він передав відповідь канцлера Німеччини Георга фон Гертлінга на чотирнадцять пунктів, зазначивши: «Він приймає ... принцип публічної дипломатії».

Фразу Вільсона було виокремлено із заяви Гертлінга у Рейхстазі 24 січня 1918 року, в якій він схвалив те, що він називав «влаштованою публічністю дипломатичних угод». Репортажі щодо промови Вільсона спричинили перше використання терміну «публічна дипломатія» у «Крістіан Саенс Монітор» та єдине використання цього поняття у «Лос Анджелес Таймз» між 1899 та 1965 роками³¹.

У липні 1918 року Сенат США розглядав питання щодо «публічної дипломатії» у зв'язку зі сміливою пропозицією сенатора Вільяма Бора (штат Айдахо) щодо дебатів з питань договорів, які відтоді мали бути публічними. Ця пропозиція не пройшла: проти проголосували п'ятдесят senatorів, за — двадцять три.

Термін «публічна дипломатія» трансформувався в ідеалістичному сенсі «відкритих заповідей» Вільсона у міжвоєнні ро-

ки в риторичі інтернаціоналістів, таких як Джеймс Шотвел і Кларенс Стрейт, і на шпальтах «Крістіан Саєнс Монітор»³².

У 1928 році репортер «Крістіан Саєнс Монітор» Роско Драммонд проголосив «епоху публічної дипломатії» в есе «Преса та публічна дипломатія», в якому наголосив на моральному обов'язкові засобів масової інформації повідомляти про міжнародні справи точно і неупереджено, так, щоб зменшити рівень напруженості у світі.

Ідеалізм «публічної дипломатії» ставав все більш віддаленим від реалій з погіршенням ситуації на міжнародній арені. Кореспондент «Лондон Таймз» описав прихід британських військ в Саар³³ у грудні 1934 року з оркестрами на марші та добрим ставленням до місцевих жителів як «яскравий прояв публічної дипломатії» та демонстрація непокори нацистським знаменам.

У 1936 році у повідомленні «Ассошіейтед Прес» з Парижа зазначалося, що ліві аплодували зобов'язанню нового французького прем'єра Альберта Саро застосовувати «публічну дипломатію» у міжнародних справах. Термін «публічна дипломатія» дуже рідко використовувався протягом Другої світової війни. У повоєнні роки відбулись і переоцінка терміну «публічна дипломатія» Вільсона, і його відродження. Французький прем'єр Анрі Спаак з ентузіазмом говорив про «століття публічної дипломатії» під час першої сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 1946 року.

У Великій Британії газета «Таймз» засудила «публічну дипломатію» як одну з «пійманих фраз і гасел, замаскованих під виглядом принципів зовнішньої політики» і схвалила заклик дипломата і політика Гарольда Ніколсона до повернення до «приватної дипломатії».

До 1950 року використання терміну «публічна дипломатія» помітно змістилося в бік сфери міжнародної інформації та пропаганди. Це стосувалося не стільки того, що цей термін використовується по-іншому, а швидше, що дипломатія практикувалася і сприймалася по-іншому, і головні дипломатичні події були спрямовані на публічне виконання. У 1953 році Уолтер Ліппман зазначив у своїй колонці: «Деякі дипломати можуть стверджувати, що практика публічної дипломатії, пропаганди і психологічної війни стали такою чумою...», що головні радянсько-американські переговори повинні проводитися у закритому режимі³⁴.

У більш позитивному напрямі у своїй промові влітку 1958 року Генеральний секретар ООН Даг Хаммаршельд заявив: «Значення публічної дипломатії в ООН буде залежати значним чином від того, наскільки відповідальні представники країн вважають можливим піднятися над вузькими тактичними підходами до політики міжнародного життя, і говорити так, як люди із власними прагненнями і сподіваннями, що є універсальними для всього людства»³⁵.

Оглядачі дипломатичних подій, зокрема Луї Галле, британський дипломат-ветеран лорд Стренг або Джеймс Рстон з «Нью-Йорк Таймз», використовували «публічну дипломатію», щоб надати елементів видовищності дипломатії М. Хрущова, Дж. Кеннеді та інших. Оскільки практика публічної дипломатії перетнулася із пропагандою, Гулліону необхідно було лише провести термін «публічна дипломатія» на відносно коротку відстань, щоб наділити його повністю новим значенням як альтернативи пропаганді. Протягом багатьох років цей термін обмежено вживався, також використовувався у своєму старому значенні «відкритої дипломатії». Термін не фігурував у науковій літературі до 1972 року.

Причиною того, що у 1965 році з'явився термін «публічна дипломатія» було те, що існувала реальна потреба в такій концепції у Вашингтоні. Протягом десятків років Інформаційному агентству США була необхідна альтернатива терміну «інформація» та «пропаганда».

Термін «публічна дипломатія» Гулліона охоплював усі аспекти діяльності Інформагентства США, а також низку культурних та обмінних функцій, які контролював Державний департамент США. Поняття надало відповідного рівноправ'я кар'єрним службовцям Інформагентства США, закріпленого поза межами Державного департаменту, органу, що виконує зовнішньополітичні функції США. Якщо публічна дипломатія існувала як різновид дипломатії, то, звичайно, Сполученим Штатам необхідне було спеціальне агентство для проведення цієї роботи, і Інформагентство США³⁶ було найкраще побудоване для того, щоб контролювати всю роботу в цій галузі.

У 1978 році Інформагентство США було реорганізоване відповідно до логіки нової термінології і, нарешті, отримало всю повноту влади над усім діапазоном американської активності в

інформаційному просторі. Про взаємозв'язок концепції публічної дипломатії та Інформагентства США можна судити з того, що після закриття Інформагентства у 1999 році Центр Марроу Університету Тафта став і залишається донині Центром Марроу з міжнародної інформації та комунікації.

Під час перебування Рональда Рейгана на посаді президента США спостерігалось як збільшення витрат на публічну дипломатію, так і більш широке використання цього терміна під час слухань у Конгресі, у стипендіальних програмах, журналістиці і серед практиків. Білий дім за часів Рейгана зробив марний виклик домінуючому визначенню, коли він створив свій власний «Офіс публічної дипломатії» для спостереження за внутрішньою підтримкою бунтівників КонTRAS в Нікарагуа.

Упродовж 1990-х років термін «публічна дипломатія» набув загального використання зовнішньополітичними колами за кордоном. У Великій Британії, наприклад, уряд Т. Блера створив Раду зі стратегії публічної дипломатії. У перші роки після атак на США 11 вересня 2001 року термін «публічна дипломатія», нарешті, увійшов до американської суспільної свідомості. Коментуючи наслідки цунамі в Азії, навіть президент США Джордж Буш використав цей термін, сказавши кореспонденту телеканалу ABC: «Спроби нашої публічної дипломатії не є ... надто суворими і не є дуже добрими в порівнянні з публічною дипломатією тих, хто хотів би поширювати ненависть і ... ганьбити США», продовжував він, припускаючи, що, можливо, допомога Америки постраждалим від цунамі зможе змінити цю ситуацію³⁷.

Призначення новим заступником держсекретаря з публічної дипломатії та громадських справ Карен Г'юз, що набуло широкого розголосу, дало фінальний імпульс становленню терміна «публічна дипломатія» в межах Сполучених Штатів, хоча в інших країнах світу термін все ще може викликати нерозуміння.

Публічна дипломатія в сучасному світі направлена на формування позитивної репутації держави. Репутація формується не тільки риторикою, а й діями. Якщо робити політичні кроки, які негативно позначаються на іміджі країни в світі, то красива риторика навряд чи допоможе виправити ситуацію. Відповідно, мета публічної дипломатії — це не тільки трансляція позитивної інформації про націю, але й участь у виробленні зовнішньо-

політичних рішень з урахуванням впливу на репутацію країни, який вони спричинять³⁸.

Отже, публічна дипломатія — це невід’ємна частина політики «м’якої сили». Завдання публічної дипломатії — привертати на свій бік громадськість іншої країни.

¹ Зонова Т. Дипломатія майбутнього. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=334#top.

² Там же.

³ Демидов О. От права на доступ к сетевому разуму. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1618#top.

⁴ Там же.

⁵ Там же.

⁶ Зонова Т. Дипломатія майбутнього. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=334#top.

⁷ Долинский А. Что такое общественная дипломатия и зачем она нужна России? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=791#top.

⁸ Драч М. Як діє американська публічна дипломатія в Росії і Грузії? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1114389.html>.

⁹ Зонова Т. Публичная дипломатия и ее акторы. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=681#top.

¹⁰ Там же.

¹¹ The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations / [Brian Hocking, Peter van Ham, Alan K. Henrikson and others]; edited by Jan Melissen. — New York: Palgrave Macmillan, 2005. — P. 19.

¹² Пермьякова Л. Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/index.php?id_4=862#top.

¹³ Зонова Т. Публичная дипломатия...

¹⁴ Сторінка МЗС України у мережі Фейсбук. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.facebook.com/UkraineMFA>.

¹⁵ Зонова Т. Публичная дипломатия...

¹⁶ Пермьякова Л. Цифровая дипломатия...

¹⁷ <https://conx.state.gov/about/>

¹⁸ <http://ediplomacy.afp.com/#/>

¹⁹ Долинский А. Что такое общественная дипломатия...

²⁰ Там же.

²¹ Зонова Т. Дипломатія майбутнього...

²² Най Дж. С. Нова публічна дипломатія // День. — 2010. — № 28.

²³ Там же.

²⁴ Там же.

²⁵ Cull N.J. Public Diplomacy: Lessons from the Past. — Los Angeles: Figueroa Press, 2009. — P. 17.

²⁶ Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — P. 19.

²⁷ Cull N.J. «Public Diplomacy» Before Gullion: The Evolution of a Phrase. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/gullion.pdf>.

²⁸ Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — P. 20.

- ²⁹ Після потоплення порома SS Sussex німецьким підводним човном реакцією США була загроза розірвати будь-які дипломатичні відносини, що змусило Німеччину випустити «Сассекські зобов'язання», які знову наклали обмеження на дії підводних човнів. США зауважили, що у разі загибелі американських громадян внаслідок дій Німеччини останній буде оголошено війну, що змусило Німеччину знову повністю дотримуватися Правил ведення морської війни.
- ³⁰ Cull N.J. «Public Diplomacy» Before Gullion...
- ³¹ Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — P. 20.
- ³² Cull N.J. «Public Diplomacy» Before Gullion...
- ³³ Земля Німеччини, що граничить із Францією та Люксембургом, названа на честь річки Саар. Столиця — Саарбрюккен.
- ³⁴ Cull N. J. «Public Diplomacy» Before Gullion...
- ³⁵ Ibid.
- ³⁶ Інформаційне агентство США, ЮСІА (англ. USIA, United States Information Agency) — орган зовнішньополітичної пропаганди США. Існувало з серпня 1953 до 1 жовтня 1999 року. Після розформування всі функції із телерадіомовлення були передані Раді управляючих з питань мовлення (Broadcasting Board of Governors, BBG) — незалежному федеральному агентству, яке визначає політику міжнародного мовлення США, а інформаційні функції — до Департаменту США.
- ³⁷ Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — P. 20.
- ³⁸ Долинский А. Что такое общественная дипломатия...

Список використаних джерел

1. Гуцал С.А. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави // Стратегічні пріоритети. — 2010. — № 3 (16). — С. 106–113.
2. Демидов О. От права на доступ к сетевому разуму. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1618#top.
3. Долинский А. Дискурс о публичной дипломатии // Международные процессы. — 2011. — № 1 (25).
4. Долинский А. Публичная дипломатия для бизнеса, НКО и университетов. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=791#top.
5. Долинский А. Что такое общественная дипломатия и зачем она нужна России? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=791#top.
6. Драч М. Як діє американська публічна дипломатія в Росії і Грузії? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1114389.html>.
7. Зонова Т. Дипломатія майбутнього. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=334#top.
8. Зонова Т. Публічна дипломатія і її актори. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=681#top.
9. Кулик С.А. «Електронна дипломатія». Началo. — М.: Інститут сучасного розвитку. — 33 с.
10. Лукьянов Ф. Публічна дипломатія — не робота узкої групи людей. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2181#top.
11. Най Дж. С. Нова публічна дипломатія // День. — 2010. — № 28.

12. *Пермякова Л.* Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/index.php?id_4=862#top.
13. *Cull N. J.* «Public Diplomacy» Before Gullion: The Evolution of a Phrase. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/gullion.pdf>.
14. *Cull N. J.* Public Diplomacy: Lessons from the Past. — Los Angeles: Figueroa Press, 2009. — 61 p.
15. Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — 382 p.
16. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations / [Brian Hocking, Peter van Ham, Alan K. Henrikson and others]; edited by Jan Melissen. — New York: Palgrave Macmillan, 2005. — 221 p.
17. *Wilson E.J.* Silicon Valley's Foreign Policy. — Los Angeles: Figueroa Press, 2012. — 28 p.

Анотація. У статті проаналізовано фактори, що призвели до відродження терміну «публічна дипломатія». Розглядається еволюція значень, в яких цей термін використовувався від початку ХХ століття до сьогодні. Проаналізовано вплив сучасних інформаційних технологій (інтернет, соціальні мережі тощо), ЗМІ на розвиток дипломатії в цілому. Розглянуто особливості розвитку цифрової дипломатії як частини публічної дипломатії. Звертається увага на те, що публічна дипломатія є яскравим прикладом застосування «м'якої сили» у міжнародних відносинах та на її використання в контексті «розумної сили». Наведено варіанти перекладу англomовного терміну «public diplomacy» українською мовою та запропоновано найбільш коректні варіанти їх використання та вживання.

Ключові слова: публічна дипломатія, громадська дипломатія, інтернет, твіплomасі, твіплomати, соціальні мережі, м'яка сила, розумна сила.

Аннотация. В статье проанализированы факторы, которые привели к возрождению термина «публичная дипломатия». Рассматривается эволюция значений, в которых термин «публичная дипломатия» использовался с начала ХХ века до сегодня. Проанализировано влияние современных информационных технологий (интернет, социальные сети), СМИ на развитие дипломатии в целом. Рассмотрены особенности развития цифровой дипломатии как части публичной дипломатии. Обращается внимание на то, что публичная дипломатия является ярким при-

мером применения «мягкой силы» в международных отношениях и на её применение в контексте «умной силы». Приведены варианты перевода англоязычного термина «public diplomacy» на украинский язык и предложены наиболее корректные варианты их применения и употребления.

Ключевые слова: публичная дипломатия, общественная дипломатия, интернет, твипломаси, твипломаты, социальные сети, мягкая сила, умная сила.

Summary. The article provides analysis of the factors that have led to revival of the term of public diplomacy. It examines the evolution of the meanings of public diplomacy since the early 20th century up to present time. The authors analyze the influence of the modern information technologies (the Internet, social networks) and the media on the development of diplomacy in general. The features of digital diplomacy development being a part of public diplomacy are presented as well. The research emphasizes the fact that public diplomacy is a vivid example of applying soft power in international relations, being also applied in the context of smart power. The researchers provide Ukrainian translation equivalents of the English term of public diplomacy and offer the most correct choices for their application and use.

Key words: public diplomacy, social diplomacy, Internet, twiplomacy, twiplomats, social networks, soft power, smart power.